

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmertetlen levelek el nem
fogadjatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI és KÖZMŰVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A zsidó hierarchia. — Vallás, erkölcs, dogma és szertartás —
Tárca: A márczius 17-diki rendelet. Gr. V.-tól. — Az orthodoxok és a
rabbi-kepző intézet. F. E.-tól. — A régi Toránk alaki szerkezete és az első
halacha Szóferimben. Dr. Peris Á. kassai főrabbi. — Történelmi adatok
Grosz Viktortól. — Iskola és nevelés: A tanítók és a községek. Sz. . .
ó
tól. — Levelezések. — Különlék — Szerkesztői posta.

A zsidó hierarchia.

I.

Siri csend uralkodik a lebergi delegatusok kö-
rében, homály borítja működésüket, a legkisebb hir sem
hatol a világba, mely tanácskozásait csak szóval el-
árulná. A mit megtudtak, az abból áll, hogy egy köz-
ségsszervezési szabályzatot fogadtattak el a gyülekezet-
tel, mely a szentelenség netovábbját képezi. Mert
mi másnak mondják azt, ha a papság a hajdani francia
usorpatorként mondja: A község én vagyok. Nevezett sza-
bályzatnak ugyanis főczélja az, hogy a zsidóságban az egy-
házihierarchiát megalapítsa. Tehát azon szt. férfiak, kik
vallás dolgában annyira szörszálhasogatók, nem átal-
kodnak a szerintők oly kárhóztatott הקהה הנהי a zsidóságba
átplántálni. Nem új jelenség ugyan előttünk az, hogy
orth. hitfeleink minden eszközt elég szentnek tartanak
akkor, ha céljaikra alkalmasnak találják; de hogy a
zsidóságot a babylonia fogsába visszavezetni képesek
legyenek, azt még sem hittük volna.

Azt kérdi tán egyik v. másik olvasónk, hogy mi
közünk nekünk a galicziai zsidók ügyéhez? ám lássák
ők, ha saját rablánczaikat kovácsolni segítik, Ha
ezek csak a magok lealáztatására és leigázására szol-
gálnának, még akkor is kellene érdeklődést mutatnunk
az ügy iránt, mennyivel inkább kell, hogy minket köze-
lebről érdekeljen a mozgalom, ha tekintetbe vesszük,
hogy a magyar orthodoxia is részt vett a tanácskozás-
okban s ha meggondoljuk, hogy a nálunk már is meg-
gyökeresedett chaszidikus irány Gácsországból szívár-
gott át hozzánk. Még inkább veszélyesnek tartjuk azonban
ügyünkre nézve azt, hogy orth. hitfeleink, mint a tények
mutatják, majd Bécsben, majd Lembergben keresik
üdvöket; már ezen eljárásuk maga is elegendő ok arra,
hogy ez üzemek iránt közönyösek ne legyünk, mert
attól kell tartanunk, hogy azok, kik képesek voltak az
iskola-alapot kaszárnya építésére felajánlani, még arra is
vetemednek, ha hatalmuk terjeszkedik, — arra pedig a
neologok indolentiájánál fogva biztos kilátásuk van, —
hogy a rabbi seminariumból — korcsmát fognak csinál-
tatni.

A galicziai üzemek árja minket is fenyeget ve-
szélylyel. Ne nézzük tehát tétlen a dolgot s ne fecse-
reljük erőnket és pénzünket a londoni meeting
tárgyalásainak terjesztésére, a mely tárgya-
lásokat minden lap betüröl-betüre közölt; hanem for-
ditsuk erőnket és filléreinket az iskolák támogatására
és a nép fölvilágosítására s vessünk illetén gátot bel-
elleneink sokkal károsabb merényleteinek, melyek, ha
sikerülnek, a magyarhoni zsidóságot a középkor sötét-
ségébe fogják vissza vetni és a haladást ismét száza-
dokra megakasztani s lehetlenné tenni.

Vagy tán nem oda irányul azok törekvése, kik
hazánkból a nevezett gyűlésen megjelentek, hogy e
gyűlés céljait képező veszedelmes törekvéseket nálunk
is érvényesítsék?

Az ügy tehát reánk nézve ép oly fontos, mint a
galicziai haladó zsidókra s ez teszi kötelességünké,
hogy az említett szabályzatnak kissé szeme közé világít-
sunk, mert csak úgy leszünk képesek földeríteni, mi
háromolhatik a szomszédok veszélyes üzeméből re-
ánk, s mit kell tennünk, hogy a véstőlünk távol
tartsuk.

A ki a hazai orthodoxok községsszervezési szabály-
zatát ismeri, tudja, hogy annak minden pontja oda irá-
nyul, hogy a tömeget az iroda hajlékony eszközévé
tegye s az autonomia czége alatt az absolutismust meg-
alapítsa. És a jámbor nyáj tényleg követi is vezérének
parancsszavát, meg sem vizsgálva, valjon nem-e önzés
és önérdék indító okai.

De mig a mi emberünk csak fufanggal és csellel
vitte népét a kalodába, a gácsországi vezér egész
nyiltan lép föl, megmutatván magyar kollegájának, hogy
bizonyos elemekkel egyesülve, oly hatalomra tehetni
szert, melyet a haladók megtörni nem képesek, mert a
butasággal az istenek is hiába küzdenek. A jámbor
krakkói rabbi, ki bendőjét ugyan sokkal többre becsüli
isten minden igéinél, megmutatta a magyaroknak az
útat s biztosok lehetünk benne, hogy adott alkalommal
a mieink is fognak szövetkezni a magyar krelikális párt
vezéreivel.

S mit akar a galicziai vezér? Nem mást, mint
zsidó hierarchiát, jöllehet az egyház- és egyházi-fő
fogalma egészen ismeretlen dolgok a zsidóságban.

A zsidóság csak a község fogalmát ismeri,
mely felekezeti ügyeit önkormányzatilag rendezi s
magát szabadon választott elnök által képviselteti. a

külhatósággal szemben. A jelenlegi szokás szerint a rabbi csak községi hivatalnok, ki községével szerződési viszonyban áll s a ki rituális dolgokban ítél, ha a kérdés elébe terjesztetik.

Egészen új dolog tehát, hogy a rabbi egyház- főnek kívánja magát tekeintetni, a közseg képviselőjét és a vallási intézmények önhatalmas kezelését magának vindikálja.

A lemergi gyülekezet által elfogadott szervezeti szabályzat pedig e törekvést megszentésitette; ebbeli állításunk bebizonyítására közöljük belőle az illető pontokat s pedig eredetiben, nehogy az szerkesztők intencióit akarunk ellen valamiképpen más értelemben tárjuk olvasóink elé.

6. §. „Die Kultusgemeinde übt die Vertretung und Verwaltung ihrer Angelegenheiten ausschliesslich und selbstverständlich durch die von ihr gewählten Organe aus; diese sind: a) für Angelegenheiten von ausschliesslich administrativer und finanzieller Natur: 1. Der Verwaltungsrath stb. — b) für den Kultus. d. h. für spezifisch religiösen und rituellen Angelegenheiten das Rabbinat.“

E pont, tehát az első merénylet melyet a szent atyák a zsidó községi autonomia ellen intéznek, mert a mint egy későbbi pontból kiviláglik a „Verwaltungsrath“ majoritása a rabbinatus embereiből áll; de ha nem is így volna, mégis csak kell arcz hozzá a község előljáróságának kezeit megkötni saját intézményeinek kezelésében és a vallási ügyeket illető intézkedésekben. De menjünk tovább.

A 13. §. így szól: 1. „Der Verwaltungsrath berathet und beschliesst mit Beobachtung der allgemeinen und besondern Gesetze (?) folgende Angelegenheiten: 1. Die Uebersicht und Kontrolle der Geschäftsführung sämmtlicher Gemeindeorgane, mit Ausnahme der Rabbinats. — 5. Die Erwerbung und Veräusserung von beweglichem und unbeweglichem Vermögen. Realitäten, welche zu religiösen oder Wohltätigkeits-Instituten dienen, oder aus frommen Stiftungen herrühren, können ohne Einwilligung der Rabbinats nicht veräussert werden.“

E pont szerkezete és tartalma egyaránt arra vall, hogy vagy örült, vagy jogbitorló ember fejében szülemlett, mert csak ilyen teheti föl valakiről, hogy saját vagyona hováfordításának jogáról egészen lemondjon s oly emberre bizza, kit még ellenőriznie sem szabad.

21. §. „Zum Wirkungskreise des Verwaltungsraths-Ausschusses gehört: . . . die Kultusgemeinde-Angestellten mit Ausnahme des Rabbiners, Schächters und Vorbeters zu suspendiren.“

A krakkói rabbi úgy látszik, ma holnap még infallibilitást is vindikál magának.

Igen jellemző azon emberekre nézve a következő pont: Die Debatten müssen indem, allen Anwesenden verständlichen und geläufigen Dialecte (vulgo lengyel-jargon. Szerk.) stattfinden.

Hogy a sok árny mellett csekély fénypontot is látunk, csak természetes, noha e fénypont forrásai is, ha közelebbről megtekintjük, igen zavarosok. A szabályzat

27. §. ugyanis azt mondja: Die Kultusgemeinde ist verpflichtet auf ihre Kosten eine „Talmud-Thora“ Schule zu erhalten, in welcher Kinder und Jünglinge im hebräischen Lesen, in der Bibel, Talmud mit Commentarien, Poskim unentgeltlich unterrichtet werden. . . . Die Lehrer bedürfen keiner andern Qualifications-Zeugnisse, als nur der vom Rabbiner.

Ugy hisszük, nem vétünk az igazság ellen, ha ezen dicséretre méltó intézkedés forrását gyanus szemmel nézzük, mert szerintünk nem más a célja, mint a fiatal-ságot a világi műveltség elől elzárni; hisz különben nem Talmud-Thora, hanem rendes felekezeti iskolák föllállítására köteleznék a községet. Igaz, hogy a mi orthodoxaink sem az egyiket, sem a másikat nem tartják köteleességüknek; a felekezeti iskolát azért nem, mert gyermekeik ott vallástalan dolgokat tanulhatnának, mint például a bibliát, melyet papjaik is csak a Talmudból ismerik; a Talmud-thorat meg azért nem, mert megtörténhetnék, hogy ennek támogatását kérnék az irodától, s honnan vegye az elnök ilyenekre a pénzt, mikor az a csekély évi 6000 frt, mit az iskola-alapból kap, magának is kevés.*)

Vallás, erkölcs dogma és szertartás.

I.

Legyünk akár boldogok akár boldogtalanok, áraszson el bennünket a sors minden jóval, avagy üdözzön csapásai val, merüljünk a világ zajába, vegyünk tevékeny részt annak sürgés-forgásában, vagy adjuk át magunkat az édes semmit tevésnek, szóval vegyük életünk akármely s akárminő phazisát, mindig előttünk lebeg azon kérdés, miért létezőnk s mi végből élünk. Egy benső sugallat parancsa, egy élenken érzett vágy kényszerít minket arra, hogy keresve fürkészszük az ember s a világ létének indító okát s végcélját, hogy kutassuk azon viszonyt, mely köztünk s a külvilág közt most s a jövőben létezik. A társadalmi viszonyok módosíthatják, fokozhatják vagy csökkenthetik ezen érzetünk élénkségét, de el nem fojthatják, s noha tudjuk s érezzük, hogy emberi végességünk miatt kutatásunknak nem lesz sikere, még sem hagyunk fel a „to be or not to be“* kérdésének felvetésével. S míg megnyugtató megoldást nem találunk keblünkben sajgó ürt érzünk, hiányzik lelki nyugalunk, nélkülözünk azon csendes kedélyállapotot, hogy úgy mondjam ama benső harmoniát, mely nélkül életünk nem élet, hanem csak kinos tengés. S mert tudásunk ez irányban véges. azért minket sem a régi philosophusok sem a metaphisicusok sem az újabb természettudósok száraz theoriái ki nem elégítnek, a melyek minden ésszerűségük mellett is szükkölködnek azon melegség nélkül, melyet érzelmünk óhajt s kíván. Hol találjunk hát megnyugvást, ha azt a tudás nem adja meg. Oly forráshoz kell fordulnunk, a melyből merítve üdvözölhetünk. És érzelmünk, mit vallásos érzelmeknek nevezünk, megtalálja e forrást a hitben.

Hiszük, hogy van egy hatalmasabb lény, ki nemcsak a multunkban örködött felettünk, nemcsak a jelenben vezérel minket, hanem jövőben is gondot visel reánk. Megnyugszunk bölcs intézkedésében, bizunk gondviselésében. Tőle kérünk segélyt, a beléje helyezett hitünkben nyerünk bátorítást s kitartást az élettél való küzdelemre. Hiszszük hogy ő oka létünknek s ő vezet a maga bölcsességében minket a végcél felé, melyet egyedül csak ő ismer a maga mindenhatóságában s örökkévalóságában. — És hogy a vallásos érzelem nem fictio, s hogy a hit annak egyedüli szükségképeni tápláléka: természetes postulatuma, bizonyítja azt azon historiai s ethnographiai tény, hogy a fejlődés legalsóbb fokán álló népeknél is tapasztaljuk a vallásos érzelmet, mely szerint a legvadabb népek is benső ösztönszerű szükségét érzik annak, hogy minden jelenségnek, minden eseménynek okát causalis nexusát keressék s fürkészszék, s

*) Ép most jön Krakkóból az a hír, hogy az ottani izr. hitközség arra szólította föl Schreiber Simont, a lemergi gyülekezet elnökét, hogy vagy mondjon le, a reichsrathbeli képviselőségéről vagy hagyja oda a krakkói rabbi hivatalát. Valljon a kettő közül melyiket fogja odahagyni? Szerk.

* „Lenni vagy nem lenni“.

a mennyiben ezen ösztönből kifolyólag az élettelen testeket is entificalják ezeknek is gondviselészerű befolyást tulajdonítanak az emberek sorsa felett. Ebből magyarázható meg a primitív népek vallása: a fetis imádás. A tudomány s értelmiség fejlődésével a hit is nemesebb, eszményibb s mondhatnám józanabb lesz. Évezredek kellettek hozzá, míg a már culturnépek a legdurvább érzékiségből a kézzelfogható csalódások világából a fetis imáadásból a vallásos érzelem legtisztább forrásához a monotheismushoz eljutottak. A tekintélynek az értelem világossága elől hátrálni kellett, a tudomány fáklyája sok olyan jelenségről eloszlatta a titokzatosságot, a varázs s a gondviselés zománczát, a hit köre szűkebb s magasztosabb lón, tehát látszólag a tudomány s a felvilágosodottság a hitnek s tekintélynek ellenségei. Azonban csak látszólag azok, sőt nemcsak hogy nem ellenségek, hanem igen szépen állnak meg egymás mellett. Hisz maga a természettudomány, melyet első sorban a vallás elkeseredett ellenségének tartanak nem tesz s nem tehet egyebet, mint a jelenségek törvényeit s okait felderíteni, s azoknak természetességüket kimutatni, miknek okszerű viszonyát mi nem ismervén, a tekintély alapján deus ex machinának gondoltunk, de az utolsó miéltre, a világ s ember végökának s végcéljának kérdésére ő sem felelhet a nélkül, hogy ez által a biztos talajt lába alól el ne veszítse. Már pedig a mint kimutattam vallásos érzelmünk a maga egyszerűségében csupán csak e kérdésre óhajt kielégítő s megnyugtató feleletet, s mert a tudás arra nem képes, a mint Dante Divina Comoediájában Virgillel az értelem képviselőjével mondatja: "Denn jener der dort oben herscht, lasst Keinen eingehen von mir geführt in seine Stadt, weil ich mich nicht verbunden mit den Seinen," — csakis egyedül Beatrix kalauzolósa a hit segedelmevel jöhetünk Isten megismerésére. S csakis a gondviselésbe fektetett hitünk szolgálhat kielégítő feleletül az értelem s a tudományok által meg nem oldható kérdésre. Ez a hit, egy magasabb hatalomban való megnyugvás fűszerezője az összes

emberiség különben sivár létének s alapja egyedüli lényege az összes vallásfelekezeteknek, bárhol keletkeztek légyen azok.

A jövő cikkben a vallások többi alkatrészeiről szándékom beszélni.

Bonafide.

Az orthodoxok és a rabbi képző intézet.

Tudva levő dolog, hogy a haladó párt ellenségei mindenképpen megmozdítanak, hogy a rabbi-képző intézetet rossz hírbe hozzák, azt hiesztelvén úton-útfélen, hogy az intézet tanulói a héber theologiai tanulmányok elméletében is járatlanok, hogy a növendékekbe vallásos szellem nem oltatik. Jóllehet tudtam, hogy orthox hitfeleink jó nagy része nem igen válogatós az eszközökben, melyeket céljaikra nézve fel szoktak használni, még sem mertem fenébbi állításukat egészen légből kapottnak hinni, mivel az ellenkezőről meggyőződni alkalmam még nem volt.

Örömmel ragadtam tehát meg az alkalmat magamnak az intézet szelleméről tudomást szereznem, midőn e lapok múlt számában hirdetve láttam, hogy dr. Neumann Ede, a nevezett intézetnek már az idén végző növendéke magyarul fog szónokolni. A mit hallottam nem volt ugyan meglepő reám nézve, ki honunk legjobb magyar szónokait már hallottam, de ép e tapasztalatomnál fogva mondhatom, hogy zsidó hitszónokaink közül egy sem bírja és kezeli jobban a magyar nyelvet e fiatal, mint mondják, alig 22 éves leendő hitszónoknál. Igen természetes, hogy előadása nem kifogástalan a mennyiben hangja úgy látszik, csak most mutalódik és gesztikája még nem egészen művészies; de igenis kifogástalan beszédjének szerkezete, melynek vázlatát annál is inkább tartom jónak közzé tenni, hogy orth. hitfeleink is meggyőződhessenek arról, miszerint sem egyik sem másik állításuk nem igaz s hogy az intézet, ha sok ily növendé-

TÁRCSA.

A márczius 17-diki rendelet.

(Franciaiából Gr. V.)

(Folyt.)

Családjától egyre szomorú és lesújtó hírek érkeztek. Blum Mardochai adósai, roszakaratulag hasznukra fordítva a császári rendeleteknek a zsidók ellen irányuló zsarnoki intézkedéseit, vonakodtak megfizetni azt, a mivel neki tartoztak, hacsak be nem bizonyítja, hogy tényleg átszolgáltatta nekik a kötelezvény teljes értékét, melyet maga javára kiállított; de minthogy ez a szó szoros értelmében lehetetlen volt, Mardochai egy napon azonszomorú tudatra ébredt, hogy végkép tönkre van téve. Ezzel azonban még nincs vége. Hitelét is elveszté, hitelezői, kik semmit sem tartoztak bizonyítani, mert nem voltak zsidók, a neki kölcsönzött tőkét követelték vissza s minthogy azonnal nem fizethetett, csödbe került; de hiteles könyveket nem vezetvén, mint vétkes bukott két évi fogságra lett elítélve. Hogy mennyit szenvedett, nem tudta meg senki, mert Mardochai sohasem panaszkodott, magába fojtá fájdalmait, csak elhalaványult arcza, őszbe borult haja gyanitatták kétségbeesését, midőn egy reggelen halva találták börtöne rothadt szalmáján.

Felesége Rebekka vallásos megnyugvással türt mindent s hősileg igyekezett magába fojtani könyeinek árját azon órán át, a melyet naponként a tömlöczajtó rácsos ablaka előtt töltenie meg volt engedve. De a mint a férjét elvesztette volt, átengedte magát a fájdalom jajkiáltásainak, fenyegető szitkozódásainak és vad düh rohamainak, a miben csakhamar fel lehetett ösmerni az örülés minden jelét;

örjöngése olyannyira fokozódott, hogy el kellett zárni az örültek házába, a honnan a jó Isten, a boldogtalanok megszabadítója, őt nemsokára magához szölitotta.

Nincs annak megmondhatója, hogy mekkora volt Blum Dávid megdöbbenése és mély fájdalma, a mikor e gyászos híreket megkapta. Spanyolországban volt épen, a hová ezredét követte volt. A katonai szolgálat vasbékőtől lebilincselve szabad folyást engedhetett jogos fájdalmának; éltét, mindenét feláldozta volna azért, hogy elmehelesen szegény jó apját oltalmazni, édes anyját vigasztalni; de a törvény oda lánczoló zászlaja alá. Még ez a szomorú vigasza sem volt, hogy sirhasson szülei sirján. Megátkozta a sászárt, kilehelte dühét hiábavaló fenyegetőzésekben, gyűlöletét hasztalan káromlásokban. Minduntalan ott villogott szemében a kétségbeesés vészes tüze, míg szívében forrt a bosszú égető lávája. Majd nemsokára, mintha kihalt volna benne a való élet érzete; pontosan ugyan de gépiesen végezte szolgálatát: tűzbe, parádéra ugyanazzal az élettelen közönytél indult. Egész lényé kinos emlék nyüge alatt sinlödött s az élet rá nézve már nem volt egyéb a leg-sötétebb lethargiánál.

Egy izben vizsgálati szemle alkalmával Guilleminot tábornok, megilletődve a fiatal katona zilált, beteges kinésén, ennek okát tudakolta a legközelebbi tisztól, a ki megvetőleg azt felelte, hogy: „Elsassi zsidó, meglehetősen rossz katona, erő s bátorság nélkül!” Ezen szavakra a vér Dávid fejébe tódult, heves mozdulattal odafordult, görcsösen odakapva kardja markolatjához; de az indulat ezen villáma pillanatnyi volt csak és az árva sáppadt arcza viszsanyerte megszokott merevségét.

Azóta semmi sem zavarhatta többé azon tompa álmot, a mely ólomsúlylyal nehezedett Blum Dávidra. És a midőn négy évvel reá ott volt a moskai tűzvészben és a Kreml pusztulásánál, hideg nyugalma, merev közönye pillanat-

ket fog kibocsátani, a magyar zsidóságnak oly papokat fog adni, kik a zsidóságban elharapódzott közönyt eloszlatni s helyette új vallásos szellemet éleszteni képesek lesznek. S ime a beszéd fővonásai.

Bevezetés. Amálek nem csak Izrael ellensége, hanem az egész emberiségé. Mindazon akadályok, melyek az emberiség útjába gördülnek, haladását megnehezítik és Istentől kitűzött céljának elérését késleltetik, — Amálektól erednek. „Ha egy sirra akadunk, a melybe ezrek boldogsága van temetve, úgy fejfáján mindig ott fogjuk találni Amáleknevet s a hantok panaszos szózata és az engesztelen szellemek bosszuért kiáltó jaja Amálek nevét fogja körüllebegni.“ Ezért kötelességünk A. emlékezetét kiirtanunk, ezért hirdeti vallásunk (a béke vallása . . . tökéletességet és békét egy szóval (שלום) jelöl . . . a megváltót a béke fejedelmének nevezi . . .) a kinyilatkoztatás küszöbén (Exod. 17, 16.) מלחמה ליהיה בעמלק מדור דור.

Ezen textus, mely a beszéd alap gondolatát képezi a három részben a tartalomhoz mérten háromféle képen fordítottatik. I. Isten mindörökké Amálek ellen küzd. II. Az Amálek elleni örökké való harcot Isten vivja s III. Isten harcza A. ellen mindörökké foly, — nemzedékről nemzedékre.

Az első rész az emberiség ellenségéről Amálekről szól. „A történeti fejlődés két pont között mozog, s e két pont neve: az egyiké Egyiptom, a másiké Színai, a kettő közé pedig Amálek fészkelte be magát.“ Izrael (s az emberiség) Egyiptomból (szellemi rabság) a Színaihoz (szellemi szabadság) törekszik, de Amálek útját állja. Am. nem nyiltan, a világ szemeláttára támadja meg Izraelt, (az emberiséget), hanem rejtekéből, alattomban, orozva . . . nem a nép zömét, nem az erős, edzett férfiakat, hanem a gyengéket, a sinlódókat. A vallás ellen intézett támadások, nem azokat illetik, kiknek keblében igazi, mély vallásos érzület lakik, ezeknek meggyőződését nem ingatják meg, hanem

az ingadozókat, a gyenge szívűeket . . . „A nyár ádáz zivatarai nem képesek megfosztani a fát zöld lombjától, a hervadt levelet a szél szárnyára veszi és tovahordja.“ . . . Azt Izraelt takaró felhőkről azt mondja a Midrás: וכל מי שהיה נימוח היה נישור — a lomhakat és félénkeket nem tűrték eltaszították maguktól és A. nyilai ezeket érték. Ez Am. első jellemvonása. Am. ügyes hadvezér, de ha a csatatéren nem kedvez szerencséje, ha ott sikert és babérokat nem arathat, — azért nem teszi le fegyverét. למה היה עמלק דומה לזכוכ שחור שהיה להוט אחר המכה Am. a dongólégyhez hasonlít, sebek után jár. Ha fegyvereinek éle eltompult, ha ősi kardját rozsdá emészti . . . mint dicső leventék daliás utódja, őseink méltó sarja, ha sebeket nem ejthet is, gyönyörét találja bennök és fulánkját oltja beléjük, hogy soha be ne hegedjenek. Ha a társadalom testén sebek fakadoznak . . . ujjal mutat az emberiség kinövésére és fekélyeire . . . és fennen hirdeti a kor gyalázatát. Nem írt tesz a sebre, hanem dül benne . . . tolvaviszi a mérget és mint a ragály terjeszti a halált. Ez második jellemvonása. De még sokkal veszedelmesebb, ha az erény fehér köntösét aggatja magára, ha a barátság mezébe takarózik . . . ha azt mondja, hogy testvérünk és javunkat akarja . . . אחיכון אנה פוקן. Belopózik, befurakodik a szivbe . . . hogy színlelt szeretetének elhintett magvaival a gyűlölet mérges növényét tenyészte . . . s ha sikerült kitépnie a legszebb, a legillatosabb virágokat, (nemes érzések, tiszta szándékok, gáncstalan lelkiismeret) melyek keblünkben nyitak, elhagy és árván magunkra maradunk és elveszett boldogságunkat siratjuk s a drága rom mellett gyászolva, döreségünkön bánkódunk s az ő szeretetét átkozzuk.

A második rész a vallásról szól, mint azon hatóság eszközről, a melynek segítségével Am. támadásait visszaverhetjük. „Minthogy Am. az emberiségben Istent támadja meg és veszélylyel fenyegeti azt, a mit az isteni

nyira sem hagyta el azon ezer veszély közepette, a mely környezé Pár nappal azután, 1812-ben october 24-én, a Luga folyó partján állott csapatjával. A francia hadsereg harczolva hátrált, hevesen üldöztetve az oroszok által, a kiket Kutusoff vezérelt. A francia tábornok látva, hogy hadosztálya az orosz tüzéség által szét van zúzva, oda vett egy század gránátost egy templomba, a mely az út közelében állva az dominálta. A száz vitéz közt ott volt Dávid is. Hamarjában megvetették lábukat a templomban s ott annyi hősiességgel védték magukat, hogy tüzelésükkel, a melyet kimélve s jól célózva alkalmaztak, megtörték az ellenség hadoszlopait. A francia hadosztály ezzel időt nyert arra, hogy egy völgy szoros végén megint összegyűljön s ott rendezkedhessék, a mit véghezvivén a 18,000-nyi franczi megütközött az 50,000-nyi oroszral, s ezeket teljesen tönkrevverte. (Történeti tény.)

A fényes győzelem után a francia hadosztály élén álló Guilleminot tábornok maga elébe hívatta a hős gránátosok közül azokat, a kik a templom védelmében el nem estek és a kiknek a nap sikerét köszönni lehetett. Dávidot olyannak jelölték meg előtte, mint a ki mindenek felett kiűnt rettenthetetlen vitézségével.

— Mi a neved? kérdé tőle a tábornok.
— Blum Dávid, elsassi zsidó vagyok, a kit ezelőtt négy évvel Spanyolországban, mint rossz és gyáva katonát neveztek meg.
— Vitéz vagy, Blum Dávid, és én tisztte teslek.
— Köszönöm, tábornok uram, nem kell nékem semmi; harczoltam, de tettem ezt katonatársaim életeért; nem tettem semmit a ti császártokért, a ki tönkrejuttatta, megbecstelenítette, megölte családomat.

Néhány héttel rá a teljes bomlásban levő francia hadsereg véghez vitte szerencsétlen átkelését a Beresinán. A hideg és az éhség holtakkal és haldoklókkal hinté be a

jégmezőt, a midőn Napoleont, a ki egy tábori tűznél megállott volt, hogy felmelegedjék, meglepte a rend és a jó tartás, a melyet egy kis csapat megőrzött volt atöbbi csapatok rettentő rendetlenségével szemben.

— Ennek itt — mondák — Blum Dávid bajtársunknak köszönjük, hogy így vagyunk; az ő erélye tartotta fenn a magunkét, az ő vitézsége mentett meg a közákokkal való csatározásokban és az ő eszélyessége szerzett mindig életet és tüzet számunkra,

— Blm Dávid, szólott a császár azon a hangon, a mely megrendíté Európa trónjait és a melyet — ha akará — oly gyöngéddé és megnyerő tudott tenni: Blum Dávid; te jó katona vagy és helyed ott van az öreg gárdában.

Ezután leoldván azon ezüstkeresztet, a mely hadvezéri egyenruháját díszíté, átnyújtá a zsidó katonának a kibben forrt régi gyűlölete, mig egyidőben magával ragadta azon tiszteletteljes félelem, a melylyel eltöltött mindenkit a császár jelenléte. Szilárdsággal felelt, bár arcza elárulá felindulását:

— Sire! Elsassi zsidó vagyok és nem fogadhatok el sem előléptetést sem rendjellel való kitüntetést, mert ez annyi volna, mint elfogadni családombnak, vérárát a kit megbecstelenített a gyűlöletes márc. 17-iki rendelet . . .

— Ah! viszonzá a császár elégedetlen kifejezéssel, már beszéltek nekem arról.

Aztán hozzátette rövid hangon: Ebben a dologban elámitottak, de utána nézünk majd. — És felhő vonult el arczán mély redő vont barázdát széles homlokán; és mintha útját akarná elvágni egy alkalmatlan gondolatának, felkapott lovára és vágatva távozott hallgatag törzskarától követve.

a jelöltnek megadja a kellő irányt, melyben előrehaladva művelt emberré válik. Ha azonban a tanító a gyakorlat terére lépve, a továbbképzést elhanyagolja: sem kikerekített ismerettel, sem kellő műveltséggel nem bírhat, és ezen félszeg műveltség rosszabb a műveletlenségnél. Fájdalom a vidéki tanítók egy része — de tisztelet a jó szám kivételnek — ezen osztályba sorolható.

Nem kívánhatjuk ugyan, hogy a tanítók tudományos emberek legyenek, de kívánhatjuk, hogy legyenek művelt egyének, kik műveltségök által a községben kiváló helyet foglaljanak el. De tanítóink egy része nem tanul, és a legjobb esetben az ujság összes műveltségök kátéja. Ily körülmények között áll a közmondás: „qui non proficit, deficit“, ki nem nyer, vesz.

Ezen intelligencia hiánya, főforrása a tanító és községek közti viszálynak, ez azon fekély, mely a tanítóság tekintélyét megrontja és lehetetlenné teszi. Ezen két dolog oly szoros összefüggésben áll, hogy csakis az egyiknek emelkedése okozhatná a másikat is.

Végül saját mentésemül egy néhány szót. Ne higgye senki, hogy én a tanítóság ellensége vagyok. Nagyon jól ismerem azon magasztos hivatást, mely a tanítók osztályrésze, tudom mily nagy szerepök van a közművelődés előmozdításában. De épen ezek tudása birt arra, hogy kimondjam azon hiányokat és ferdeségeket, melyek gátolják azt, hogy a tanítók a társadalomban nagy feladatukhoz méltó állást foglaljanak el.

Ismétlem tehát, helyesebb intézkedés a községekre vonatkozólag több intelligencia a tanítók részéről bizonyára meg fog szünni a hosszú harcz azon két társadalmi tényező között, melyek hivatva vannak, hogy együttesen és karöltve működjenek. Meg fog szünni a visszavonás és a tanítóság a zsidó ifjuság hazafias nevelése által is hozzájáruland a nemzeti értelem teljes kifejtéséhez, mely nagy Szécsényi-nk szerint „azon nemzők, melyből hazaszeretet és nemzeti dicsőség fakad.“ Sz . . . ó.

LEVELEZÉSEK.

Kaposvár, 1882. febr. 6.

Tisztelt szerkesztő ur!

Bizonyára nem mondok újat a lap t. olvasóinak, ha azt állítom, hogy mi zsidók a végleték emberei vagyunk. — Ki ezt nem hiszi, csak azt az egy körülményt vegye figyelembe, hogy mi zsidók, kik vallásos meggyőződésünket annyi vésteljes évszázadokon át mondhatnám vértanui önfeláldozással védelmeztük és megőriztük, azt nyilvánítása módjában mily ocsmányul elhanyagoltuk! Vagy mi a vallásos meggyőződés egyik elsőrendű nyilvánítási módja, ha nem az abból folyó istentisztelet mikéntje?

Hogy ez minő stádiumban áll nálunk jelenleg, mindnyájunk előtt ismert dolog és csak magunk alatt ásnók a talajt, ha azt sajtó utján részleteiben is szellőztetnők. Azért csak okait akarnám érinteni, annyival inkább, mert azon kedvező helyzetben vagyok, azok egyik leghatalmasabbja ellen gyógyszerrel is szolgálhatni. Hogy istentiszteletünk méltósága majdnem a semmissel határos, oka első sorban — jóllehet nehezemre esik mondanom — a természetünkké vált rossz szokás; másodsor pedig ama körülmény, hogy az a „Thora-szakaszok“ felolvasásával nagyon is hosszasan tart; mi annyival hátrányosabb az áhitatos rend és figyelemre nézve, mert napjainkban már-már ujjal mutathatnánk azokra, kik ezt értelmi élvezettel hallgatnák; ennek kifolyásaként tekinthetjük az ezen idő alatt észlelhető örökös ki- és bejárást, nemkülönben a helyszínét és ájtatosságot szentségtelenítő rendzavaró csevegést.

A ki ezen sorokban rejlő szomorú igazságokat fel-fogni képes, csak örvendeni fog következő soraimnak, melyekben köztiszteletben álló derék főrabbinak az elő-

zókra vonatkozó korszerű és szellemes módozatait akarnám általánosságban hitsorsosaim becses figyelmébe ajánlani.

Dr. Rosenberg Sándor helybeli főrabbi ur a m. hó 11-én tartott templombizottsági értekezleten bekezdő soraimmal majdnem azonos bevezetés után ugyanis a következő reformokat ajánlotta:

I. Hogy a Thora-felolvasás idejét megrövidítsük, jó lesz, ha a Thora-cyclust nem egy, hanem három év alatt végeznők be egyszer; hogy az így rövidített héberül felolvasott szakaszt élvezhetővé is tegye, kötelezi magát azt szombatonként hivei előtt magyarítva is felolvasni, és az abban foglalt erkölcsi tanokat röviden kiemelni.¹⁾

II. A „Muszaf“ imát először mindjárt hangosan mondja el a kántor a „Kedusah“ ima beszövéseivel. Ezzel elérnők azt, hogy a templomba járók nem hagynák el a „Kedusah“ után azonnal az imaházat, mint az jelenleg szokásos, ugyanarra, hogy az „Olénu“-imánál az énekkar és lelkészen kívül alig van valaki a templomban.

III. Azon esetben, ha szónoklat van, az a „Muszaf“ ima után tartassék, ha nincs, akkor kötelezi magát a rabbi a „Muszaf“ ima bevégezte és egy rövid magyar ima után hiveire a szószékről a ritualis áldást adni.

Midőn ügybuzgó főrabbinak ezen istentiszteletünkre vonatkozó módosításait, melyek semmiféle ritualis törvényeinkkel nem ellenkeznek, — világgá bocsátom, nem hagyhatom említetlenül azt sem, hogy a mi templombizottsági bölcseink azokat eddig, illetve első hallásra el sem fogadták, még pedig azért nem, mert — ugymond az egyik bölcs — „jobb lesz régi szokásos szertartásaink mellett megmaradni.“ Hogy ez okadatolás, ha ugyan annak nevezhető, mennyire jogosult, döntsék el hivatottabbak. Én részemről csak sajnálni tudom t. főrabbinak, hogy tervei kivitelében ily kupaktanács-bölcsességek akadályozzák meg utját²⁾ és befejezem soraimat B. Eötvös szavaival: „Magasabb lelkek, mélyebb szívek, jajtinek teke földön!“

Mindamellettt hiszem, hogy fáradhatlan főrabbinak, ki községünkbe 5 év óta oly sok üdvös és korszerű újításával mondhatom új életerőt öntött, nem fog e nehézségektől visszariadni és keresztülviendi nemes szándékát, a mikor is, ha t. szerkesztő ur megengedi, ugyancsak bátorodom majd az ügy állásáról t. olvasó közönségét értesíteni³⁾; addig is maradtam hitrokoni üdvözlettel

Benjamin.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A zsidóüldözések Oroszországban. Említettük már, hogy az angol kormány az oroszországi angol konsuloktól érkezett jelentéseket terjesztette a parlament elő, a melyben az oroszországi zsidóüldözések felől a londoni segélyző bizottságnak beküldött és a Timesben megjelent tudósítások részint alytalánoknak, részint tulzottaknak voltak feltüntetve.

Ezzel szemben a segélyző bizottság, a melynek élén Rothschild Náthán áll, a Timesnek f. hó 2-án megjelent számában újabb adatokat közöl annak igazolására, hogy a korábbi közlemények nemcsak tulzottak nem voltak, hanem a valóság mögöt maradtak.

A segélyző bizottság főleg Stanley, a kiewi főkonzul azon állítása ellen fordul, hogy a zavargások alatt csak kevés emberélet esett áldozatul és nők ellen nem sok erő-

¹⁾ Ez eszme nem új. Így jártak el őseink is a Thora felolvasással, midőn Babylonból kiszabadulva alig volt köztük, ki a héber szöveget értette volna. Akkor persze görögül magyarították.

²⁾ Minden újítás nehézséggel jár, különösen a vallás terén. Az ily dolgokat nem egy embernek, hanem hazánk összes haladópartí papságának kellene megkísérteni; közös erővel többre mehetnének. Az a baj azonban, hogy — noha mindnyájan szeretnék — mégsem mernek ily újításokkal föllépni; rendesen egy ember által kapartatják ki a gesztenyét a parázsból, a ki legtöbbször el is égeti a körmét. Szerk.

³⁾ Szívesen vesszük a községi éle tre vonatkozó híreket. Szerk

szakoskodást követtek. Ezzel szemben Kiewből igen tekintélyes emberektől és szavahihető egyénektől érkezett tudósítások a rablások és gyújtogatások, a legvadabb bánalmazások és öldöklések, valamint nők és ellen elkövetett legbrutálisabb erőszakoskodások egész sorozatát említik fel, — természetesen a nevek elhallgatása mellett, nehogy az illetőket kitegyék az orosz rendőrség és a nép boszújának. Ezt a titoktartást követelte a szerencsétlen nők iránti tekintet is, a kik saját rokonaikkal szemben tagadják a rajtuk megesezt gyalázatot, a melyet azonban más tanuk bizonyítanak.

Az egyik levélben 14 nő van nevének kezdőbetőjével megjéjölve, a kik Kiew egyetlen város részében, Demivkaban, áldozatául estek a fosztogatóknak. Néhányan közülük belehaltak. Másik két jelentésben kilencz gyermek van megnevezve, melyeket Kiewben a legborzasztóbb módon meggyilkoltak. Kettőt anyjuk karjai között öltek meg kettő a lángokban lelte halálát, egynek követelték szét a fejét

Legborzasztóbb véget ért Tzebi Osztrovaki nevű szatócsnak három gyermeke, a kiket anyjuk a szomszédban keresztény nőnél rejtett el. A gaztettesek ide is behatoltak és a szegényt a szó szoros értelmében agyon taposták. Ezenkívül még számtalan súlyos sérülés fordult elő, a melyek közül igen sok halállal végződött. Ha zsidók a bíróságnál vagy rendőrségnél panaszt emeltek, ennek soha sem volt eredménye.

Mordechai Mirski, midőn rablók hozzá betörtek, könyörgött az éppen arra menő Gubbinet rendőrfőnöknek, hogy küldjön segítséget; de a rendőrfőnök azt felelte: „Van-e egyáltalán jogotok Kiewben lakni?” A rablók e szót batoritásnak vették és olyan böszülten rohantak Mirskire, hogy ez a nyert sérülések következtében meghalt.

Még a reményteljes állapotban levő nőket sem kímélték és dr. Frim konstata, hogy ama borzalmas napok alatt a zsidó hitközségben sok gyermek halva született.

— **A pápai „Chebra-Kadischa ros sz anyagi helyzete“** A „Veszprém-nek“ írják pápáról, hogy a Chebra Kadischa temetkezési egyesület pénzügyi helyzete igen aggasztó, annyira, hogy ezen ügy megérdemli a hatóság figyelmét. A Chebra-Kadischa egyesület nem lehet párhuzamba hozni más privát egyesületekkel, mert annak hatásköre a legmélyebben hat a társadalmi életbe. Ezen egyesület van egyedül jogosítva a halottakkal elbánni, ezen egyesület gondoskodik elnöksége és választmánya által a temetésekről, a temető az ő tulajdona, ezen egyesület adja valamennyi szegény zsidó betegnek ingyen az orvosságot, s Pápán e század eleje óta kórházat tart fenn, melyben eddig 2 orvos működött 15 év óta a gazdálkozás nem volt a legjobb, és midőn 1875-ben a helybeli zsidóhitközség kebelében szakadás jött létre, ennek káros hatását ezen egyesület érezte meg legjobban. A megyei hatóságnak elég kellemetlensége volt ezen egyesület tagjainak czivakodása következtében. Nagy nehezen létrejött az egyezés, de a villngások alatt az egyesület a financialis válság szélére jutott. Mióta ezt felismerték, az elnökség igen takarékosan vagy jobban mondva fősvényen gazdálkodik. A kórházba csak nagy szükség esetén vétetik föl beteg, mert a betegek ápolása igen költséges. Az orvosság ingyen kiosztása sokkal szűkebb körre szorított. A szolgazemélyzet fizetése leszállított. De ez nem volt elégséges. Még mindig maradt deficit. Ezért a múlt heti közgyűlés — mely azonban nem volt határozatképes az alapszabályok értelmében — a következő radicalis határozatokat hozta: A kórház régi helyére visszatételük; *) 2 orvos he-

*) Ezen határozat csak egy évre érvényes. Indokolták ezen határozatot avval, hogy az előrehaladott idő folytán a jelenlegi kórház-épületet alig lehetne előnyösen bérbe adni, míg az áthurezolkodás által a jelenlegi házbért is elvesztené a pénztár. Reméljük, hogy a különben is érvénytelen — mert nem határozatképes közgyűlés által hozott — határozatok, egy év múlva sem

lyett ezentul csak egy lesz, ennek is díjazása csaknem felnyire leszálltatik. Ezen határozatok következtében az eddigi kórházi épület lakbérbe adatik és a kórház a város közepén, egy erre sehogysem alkalmas szűk épületbe tételük át, melylyel szemközt van egy zsufozásig telt elemi iskola. Hogy ezen határozatok hozattak, annak főképp a veszprém. adófélügyelőség az oka. A dolog ugyanis úgy történt: Két év óta oly elnöke volt az egyesületnek, ki kitűnően gazdálkodott. Az egyesület adósságait részben törlesztette czélszerű megtakarítások által, és biztos kilátás volt, hogy már 3—4 év múlva az egyenleg teljesen helyre áll, midőn pár hóval ezelőtt az egyesület megexequálták néhány száz forintig oly követelés fejében, a mivel nem tartozik. Most újévkor az egyesületi házak lakosai a házbért az adóhivatalnak fizették, így lesz ez a legközelebbi negyed lakbérével is. Mivel pedig a jövedelem minden krajczárja kell az egyesületnek, nem képes szolgálait fizetni, minek következtében az eddigi elnök sehogyan sem fogadja el többé e terhes tisztelet. Az executionnak története ismét oly stikli, mely megérdemli a felemlítést. Ezelőtt vagy 20 évvel halt meg gyermek hátrahagyása nélkül valami Schossberger, ki a Chebra-Kadischnak egy rozzant házat hagyományozott, a miért az egyesület örök időre bizonyos kötelezettségeket vállalt magára. A többi vagyona rokonaira maradt. Az egyesület annak idején megfizette az illetéket, a többi örökös nem. Most 20 év után az örökösöket vagy nem találják, vagy nincs semmijük, — ezért — megexequálták az egyesületet.

— **A pesti izr. hitközség** ma délelőtt Neuvelt Armin elnöklete alatt tartotta közgyűlését. Felolvastatott az előjáróság jelentése, melyből kiemeljük oktatási intézményeik statisztikáját, melyszerint: a fuiskola növendékeinek összes száma 558, ezek közül tandijmentes 319, téliruházatban részesültek 226; a leányiskola növendékeinek száma 320, tandijmentes 209, téliruházatban részesült 168. A thalmudthóra növendékeinek száma 232, ezek közt 85 tandijmentes. A pesti izr. kórházban kezeltetett fekvő beteg 697, járólag 5115, s így összesen 5812 beteg. A szegények orvosai által gyógykezeltett a VI. ker. 1138, a VII. ker. 1246, a VIII. és IX. ker. 322, összesen 2716: tehát összesen kezeltetett 8008 beteg. A kórházbéli ágyalapítványokhoz az év folyamában 3 új alapítvány járult és pedig: a hitközség által Rudolf és Stefánia neveire s a Fischel Nina nevére alkotott alapítvány. Az ágyalapítványok összes száma 52. A kórház gazdasági érdekeit nagy buzgósággal képviselte Stern Adolf ur. A fiárvaház vagyona 264,528 frt. 91 kr., van benne jelenleg 43 árva fiu, ezenkívül 16 bejáró tartatik el az intézet által. Az izr. siketnémák orsz. intézetében 55 növendék neveltetik, kik közül 51 izr. 4 róm. kath. A hivatalnokok nyugdíjintézetének vagyona 78,596 frt. 23 kr. a nyugdíjakat élvezte 23 egyén. Házassági per. a rabbinátus jelentése szerint, tárgyalatott 130, elválás történt 19. Született 1638 törvényes és 293 törvénytelen. Esketés volt 466, haláles 1349. Az 1882. évre előirt költségvetés szerint a szükséglet 188,452 frt 6 kr a 180,402 54 kr. A jelentés tudomásul vétetvén, a költségvetés megszavaztatott.

de sohasem fognak életbelépni, mert a közügynek kárára vannak. A választmány más utat módot is fog kitalálni, hogy az egyesület pénzügyeit rendezze és hogy a deficitet eltávolítsa.

Szerkesztői posta.

- **S. H. Nagy-Kanizsa.** Vigasztalja meg az Ur!
- **Sz. L. Veszprém.** Megkapta-e levelünket?
- **K. Gy. Szigetvár.** Köszönjük szivességét; igen sajnós, hogy úgy van.
- **N. V. Budapest.** Ön csak sejti, de mi már biztosan tudjuk merről fű a szél; látszik félnek valamitől. Tanácsát egyelőre még nem követhetjük. „Kommt Zeit, Kommt Rath!“ A kinek már nincsen veszteni valója, azal nem szoktunk játszani. Mind a mellett gyűjtjük az adatokat; R. Jehuda Aszód munkája és a gyulai adatok meg vannak már. Egyet azonban mégis elvételük tőle — pedig az nincsen neki.